

میشه هنگفتان*

- بهر ب رهخنه قانیا سینه ماییدا -

حوسین حبهش

"بۆ بیرانینا ههر دو زار و فیلمین منی دوکوومینتال بین د سالی ن کۆچه بهریا ناف و هلاتان
دا هندابونه"

نقیس لسهر قی فیلمی خوه لسهر من فهرزکر، کو جار هکی فهگهرم سالی ن خوهی
خوهنده قانی، ساله که دوکتورایی، سینه مایی و خاسما دوکوومینتالی.

مانۆ خهلیل سینه مافانه کی کورده، ل وهلاتی چیکی سینه ما خواندی و وهک پیرانیا پسیورین
کورد نه چاردبه ل وهلاته کی بیانی جهواربه، ژ بهر هویین سیاسی و ژ تنه بوونی
دهستپدکه. گهر چقاس ئهو د ناف ماکینه که گوشت دا هاتبه هیزین - چاوا د ئیپیسوده که
فیلمی ریژیسوری سهرکه تی مه هدی ئومید "تونیل" دا هاتبوو نامکرن - لی ئهو بزینداری
ژ ناف گویرانین هیزینی رزگار بوو، ئهو ژ بهخته واربه که ژئ را، چاوا کهس و
دوچارکی بهخته واربه ژ کوردان را. م. خهلیل جهی خوه د سینه مایا کوردی دا دگره،
بهر همنه بهر خوه داری پیشکیشی نیرینقانان دکه و پر خلا لسهر فیلمین خوه و مرگرتنه،
ئهن هیقیدکم ئهو هین بهر خوه دارتر ببه د وی قادا پیروژدا.

دهما من کورته نقیسه ک ب ئەلمانی لسهر فیلم خواند، بهری ئهو بی پیناندان، کو دریزا هیا
وی 107 دهقیقهنه، من پر هزرکر و ژ خوه پرسیم، مهراپی چاوا کانبه ئهونا دم ب
ناقهرۆکا فیلم فه بی زمراندن بیی کو مهرا ژئ نهوهرسه؛ ژئ ب دوورنه کهفه و
دهرهینر ژ ههر سانیه کی را حساب کره، کو چ بیته رابه کرن. ئهف پرسا د قوناخا
یهکهمین دا ب ههر پسیوره کی را پهیدابه، لی دهما ریژیسور ژ سالا 2009 فه دهست ب
کاری خوه کره و د دهستپدکا سالا 2014 دا فیلم بی نیناندان، وی چاخی مهرا دبیره چاوا
ئهن ژ ناف مزاد و مزادۆکان دهرکهفم، وان نهیشینم و مافی ههر کاره کی سینه مایی بدمی.

د 28.1.2014 دا من "میشه هنگفتان" ل بونی تهماشه کر، مزار (سوژیت) ب کورتی
وهه ایه: ئیبراهیمی گیزهر (ژ فروهادا ئیوو) مروقه کی کورده ژ باکوری کوردستانی یه،
خوه دیی مالباته که 11 ههنامی یه، ب پیشهیا خوه میشه هنگفتانی دکه و ب قهزهنجا وی
کاری دهبارا مالباتی رند تینه سه رههف. رهوشا سیاسی ل باکوری مالباتا وی ژی دگو هیره،

گریلابین کوردستانی تین جهم، کهچهکه ئیبو ژى تهقلی وان دبه، پاشی ئهو جانگوری دبه، دو کورین ئیبو ژى دکهفن زینداین تورکی، ههروهها ئیبو ب خوه ژى د ور دا تی ئیشکهنجه کرن. لهشکهری تورک 500 شانهمیشین وی بۆمبهدهکه، میشین هنگف، کولیک، سرشت و هنگف ژى دکوژه. پشتی ئیبو ژى زیندانی تی به ردان ئهو ههفت سالان خوه ل چیباین کوردستانی فهدشیره، د وئ ناقتی دا برهک ژ مالباتی بهرقتی خوه دده استانبولی و ل ور ههقرینا ئیبو نکانه رهوشا ژیبینی گۆتریکه، ئهو ب خوه بریارا نهمانا خوه دده. ئیبو ل سویسهرا وهک پهناهر دمینه، ژیانکه نوو ب ههمی نهخوهشی و خوهشیان فه دبینه تال داوی دگیهنه مهرما خوه؛ بخوهدیکرنا میشین هنگف، کاری ژ باقپیری وهرگرتی.

د فیلم دا ئهم راستی ئیبویهکی حهرانی، پیخمبههکی ههفدهم تین، دهرهینهر م. خهلیل ب هۆستایهتی ههمی ئالاقین دهربرینی بین سینهمایا دۆکوومینتالی بکارئانینه. ئهو ژى هوکاریهکه وجدانی، مۆرالی و دهروونی ل نرینقنان دکن، گهر ئهو د چ ژیی دا بن، وهها ئهم ب کارهکی سینهمایی دۆکوومینتالی را نه، کو گهیشتییه ئارمانجا خوه یه ئونیقیرسال - ب واتهیا ئهرینی - د هوکاریی دا، کو بینهر ب ئاویهکی سینهمایی و تا رادهیهکی هونهری قهرهمانهکی سادهیی کورد بناسه و ب رۆژگارا گهلی وی یی ئاشتیخواز و تیکۆشهر ره بیه ههفتاس.

تەماشەفان ههکهی دکهفن ناف هویرین سرشتا (ناسوو□، خهرهکتهر) ئیبو، وهها ئیبو مروقهکی مروقهزه، ئهو ب حهزکرنا هنگفانی ب هاویردۆری را دده و دستینه، ئهو پیقهندیا سینۆرین جفاکی، زمانی، بیانیی - نهبیانی و عادهتی د ناف گهلان دا دقهتینه، مروف تهنی ب مروقاتیا خوه مروقه، وهها ئیبو قی گۆتیا فیلۆسوفی ل سویسرا دچهسپینه.

وینه ژ فیلم "ئیبیراهیمی گیزهر لگهل مهرۆقهکی سویسرایی.

ب زمانی کوردی ئیبو دپهقه - ئهف تایبهتمهندیهکه پر ئهرینه ژ فیلم و خوهدی وی را - بینهرین ئهورۆپی ژ زاری ئیبو زانن، کو چقاس چهوساندن لسهر زمانی کوردی ل تورکی هاتییه کرن، گاڤا ئهو ب ههقۆکین خوهیی ساده و کوپرواتهیی دبیزه: **کووچکهک کاره ب**

زمانی خوہ برہین، پسیکہ کہ کارہ ب زمانی خوہ بکہ میا، میا، لئی زمانی کوردی ل کوردان قہدہ خہ کرنہ. (نہف گوتننن نیو ریزدار م. خلیل لسہر داخوازا من د 4.2.2014 دا شانندن، بو وئی شانندن گہلک سوپاس. ح.ج.) نیو ب لاقردی ژی رولا پیقازی د ژیان کوردان دا دنمینہ، دہما تہماشہقان فی پیکہنوکی دبہسن: لہر کانیکئی میرہکی کوردی مری تی دیتن، یہک عہجیمایی دمنہ، گاڤا د توویرکی وی دا پیقازہکی دبہنہ و ژ خوہ دپرسہ، ژ چرا نہف مریہ، نہ ہین پیقازہک د توویرک دا مایی؟ و ہین نیو عاہدہتہکہ کوردانی جفاکی رابہر دکہ، دہما ب گورمستی پیقازہکی دپہلخینہ؛ کی پیقازہکہ وہ پہلخاندی خواربہ، زانہ چیژا وی چیہ.

لی چقاس فینہکہ نیو ہیزدار ہبویہ، کو کانیبہ نونا بوبہلاتان گوتربکہ و نہکفہ ناف گیزیا تراومایی (نہخاشیبہکہ دہروونی یہ)، و وہا ہم کہسایہتیبہکہ ناوارتہیی د فیلم دا دبہن و نہ ہر کہسہک کانہ د ژیانے دا بہرگری ل ہمبہر نونا بوبہلاتہتراژیدیان بکہ. نیو سیمبولا بہرخواہدانا دہروونی یہ؛ سیمبولا راستیا مروقی کوردہ. نوب زارویان را زارویہ و ب مہزنان را مہزنہ، چاوا کورد دبیزن. نوب تاییہتمندی نیوی ہوکاریبہکہ مہزن و خاسما لسہر نرینفانن نهورویایی دہیلہ. یہک ژ وان پہرژہنگین (بوبہلا □) ب سہری نیوی باڤ دا ہاتی ل تاراوگہیی، دہما د رورژانامہیا "پولیتیکا" دا یا ب تورکی و ہنہکی ب کوردی دہر دکفہ جانگوریا کوری خوہ علی دخوینہ، تو بیژی کو جانگوریا کہچی؛ خوہکوشتا ہفسہری نہ ہس بوون، نوب ناگاہیا تہپہلا (لوتکہ) پہرژہنگی یہ و نوب باقی شہیدان را و ژ نرینفانان را دبہ کولا کولان. باقی بریندار دکہسہرینہ 'من نکاریبوو، کو نہز بچم وہلاتی خوہ، سہر عہردا خوہ، سہر گورا کوری خوہ، دہستی خوہ لسہر سہری وی بینم، دہستی خوہ ب سہر گورا وی دا بینم، من نکاریبوو. تہتہک تہنی من گرت، نہو ژی کولمہک ناخ ژ گورا وی بوو و چیچہکہک ہشک، نہز وان بیہن دکم، بیہنا کوری من ژ وان تی" (ژ نہرشیفام. خلیل). نہف مہراقا باقانی د فیلم دا ب ناواہکی دن ہاتی، دہما باڤ داباشا گورا کوری خوہ دکہ، وہا د گوہی من دا گوتتا وی دہنگفہدا: "کہزہبا من د وئی مہزہلی دا یہ، نہز مستہک ناخ ژ مہزہلا علی دخوازم، کو کولیکان تیدا بچیم". کولیک سیمبولا قہژینا تہنا (گوفدہ، جسم) علی یہ، بیہن ژی جانا وی یہ؛ وہا باڤ ب قہژینہری خوہ را دژی، نوب تم لہر چاقین وی یہ. نہف نیویسودا "کولمیناتسیا" (تہپہل، لوتکہ) دراماتورگیا فیلمہ؛ مہرا کانی نوب بکرا شاکاریبہکہ ہونہری - دوکوومینتالی، نوب گہر مہرا نالاڤا "مونتازا بہرگہہی" یا نا. پیلنیشیان ب "دستانسیونی مونتاز" ب نافگری و یہکہمین جار د دیروکا سینہما جیہانی دا، د فیلمی خوہ دا "نہم" (1968) ب کارنانی، لی سہد جاری مخابن، کو دہرہینہر، سیناریست و وینہکیش مانو خلیل باہخہکہ ہونہری نیوستیتیکی نہدای وی. نوب گہر مروقہک کارئی سی کہسان بکہ، بیگومان وی زیان ب پیر دہران گینہہ؛ نہم ہمی زانن، کو سینہما کارہکی کولیکتیفی یہ. رورژا فیلمی پورتریٹی، دوکوومینتالی "نہرکادی رایکن" یی ماموستہیا مہ یا وینہکیشی مارینا گولڈوفسکایا د تیلہفیونی دا □ پیشانندن، مہ بالا خوہ دایی، کو وی تہنی وہک دہرہینہر ناڤی خوہ لہن دانیبوو؛ وی چاخی مہ د سیمیناری دا ژئی پرسی؛ چما وہ نافہکی دن نفسیبہ چاوا وینہکیش، وی بہر سفاند و گوت نہ شیرینہ، مہرا ب خوہ ہر تہت بہ، تہفی کو فیلم ژ وینہکیشیا من ہ.

هین چەند دیتنن دن ژ ی لفر ریزدکم، هیفیدکم، کو ئەو ژ دەرھینەر را ئاریکاربن د کارین پیش دا: لگور مژادا فیلمی ئەو ئیپسودا شاهیی زیدیه، وهک ئەز دببیم، مەرا وینەیین وه بین رۆتینی د هەر شاهییەکی دا دببە. ژ من را نه ئاشکەرە یه چ بایهخین دەربرینی، ئیستیتیکی د وینەین قەرمان دا هەنە، دەما ئەو خوە د ناڤ چەمەکی دا درێژدکە و تکایا داوی ئەوه، کو دقئ مەرا پر هزر ل کادرین فیلمی بکە، تا ئەو نەبنە بار ژ بینەران را، د چەند جهان دا ژ ی، د میشەهنگفاغان دا دقیاوو هەنەکی بەاتا کورتکرن.

ئەف تیببیین من ب گەلمپەری بایهخا فیلم کیم ناکن، مەبەستا من تەکووزکرن و داخووا پیشکەنی یه ژ دەرھینەر را؛ ئەگەر م. خەلیل نه دەرکەتی دەرگەهەکه سینەمای بوویا، من رایا خوە وه هانەدا و هەر ئەف گوتارا ژ ی نەدنفسی؛ ژ بەرکو پر کوردین مە ژ نرخانندان حەزناکن، زوو دخەیدن.

و ل داوی، د واری ئالاقین دەربرینن سینەمای دا؛ سیناری، مۆنتاژ، موسیک، پەیف، وینەکیشی هەمی ب هەف را ب ئاویەکی هەرمونی ئامیتەبوونە و بەر هەمەکه سەرکەتی هاتییه ئافراندن. مانۆ خەلیل چاوا دەرھینەرەکی بەهەرەدار ب فیلمی خوە "میشەهنگفاغان" گولستانەکه ماتویی، کوردانی ل ئەوروپا ئافاکر؛ کولیکین وی گولستانی ژ هەست، رامان، پەیف و ژ راستیا مروف ئەفینیا ئیبراھیمی گێزەرن.

بۆن، ئادار 2014

*فیلمی "سترانا ئیش و هیفی" ب کوردی - روسی، سالا 1977، 10 دەقیقە. ئەز پر لبر نەمانا فی کاری دکەم؛ ماتەریالین وی ل ئەرمەنستانی من کشاندن، هەفپەیفینین دیرۆکی ب عەرەب شەمۆ، حەجیی جندی، قاچاقی موراو و کەسین دن را کرن. جارا یەکەم د ژبیانا خوە دا کەتم ئۆدەیهکە قوتابخانەیهکە کوردی ل گوندەکی کوردان و دەنگی مامۆستە و شاگرتان تۆمارکرن. ئەف ل سەر بەرھەفدانا رەوشا کوردان یا سیاسی - چاندی ل سوڤیەتستان و کوردستانی بوو و خاسما پشتی تراژیدیا شۆرەشا کوردی پشتی سالا 1975.

* فیلمی "سی رۆژ ل ئەلمانیا فیدیرال"، سالا 1978 ب روسی (فیلمی دیپلومی بوو)، 16 دەقیقە. ئەف هەردوو فیلم ب سەرپەرشتیا مامۆستەیی من، تیوریزانی ئافدار ی سینەمایا دۆکوومینتالی سیرگیی درۆبەشینکو بوون.

* ئەف نفیسا د گۆقاری رامان دا، ژ. 206، 2014، 5،7، دا بەلافبویە.